

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 7, NO 13, STIP, 2022

ГОД. VII, БР. 13
ШТИП, 2022

VOL. VII, NO 13
STIP, 2022

ПАЛИМПСЕСТ

**Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања**

PALIMPSEST

**International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research**

**Год. 7, Бр. 13
Штип, 2022**

**Vol. 7, No 13
Stip, 2022**

**PALMK, VOL 7, NO 13, STIP, 2022
DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM22713>**

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, N. Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, N. Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moskow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Satharaj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruyse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Кире Зафиров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenovski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Kire Zafirov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

12 ПРЕДГОВОР

Јована Караниќиќ Јосимовска, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Jovana Karanikik Josimovska, editor of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

17 Gyde Hansen

ÜBERSETZEN FÜR DIE DRESDNER FRAUENKIRCHE

Gyde Hansen

TRANSLATING FOR THE FRAUENKIRCHE DRESDEN

25 Violeta Janusheva

LINGUISTIC ANALYSIS OF CORONA AND COVID-19 RELATED WORDS IN THE MACEDONIAN STANDARD LANGUAGE

41 Vesna Prodanovska-Poposka, Silvana Neshkovska, Elena Kitanovska-Ristoska

ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES: A STUDY ON ENGLISH SPELLING PROFICIENCY OF UNDERGRADUATE STUDENTS – LEARNERS OF ENGLISH FOR BIOTECHNOLOGY

53 Doris Sava

ÜBERLEGUNGEN ZUR EINBINDUNG DES VORGEPRÄGTEN SPRACHGEBRAUCHS IN DIE RUMÄNISCHE BILINGUALE LEXIKOGRAFISCHE PRAXIS MIT DEUTSCH

Doris Sava

CONSIDERATIONS ON THE INTEGRATION OF CONVENTIONALIZED LANGUAGE USE IN ROMANIAN BILINGUAL LEXICOGRAPHICAL PRACTICE WITH GERMAN

63 Ilir Krusha, Izer Maksuti

DER AUFFORDERUNGSSATZ, SEINE SYNTAKTISCHEN UND SEMANTISCHEN DIFFERENZIERUNGEN IM DEUTSCHEN UND ALBANISCHEN

Ilir Krusha, Izer Maksuti

THE IMPERATIVE SENTENCE: SYNTACTIC AND SEMANTIC DIFFERENCES IN GERMAN AND ALBANIAN

75 Анета Стојковска

СИНТАКСИЧКО СОГЛАСУВАЊЕ ПО БРОЈ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Aneta Stojkovska

SYNTACTIC NUMBER AGREEMENT IN MACEDONIAN AND ENGLISH

85 Mariya Leontik
MAKEDONYA'DA OSMANLICA BELGELERİN İLK ÇEVİRMENLERİ VE
OSMANLI DÖNEMİNİ ARAŞTIRAN İLK UZMANLAR
Marija Leontik
THE FIRST TRANSLATORS OF OTTOMAN-TURKISH DOCUMENTS AND THE
FIRST RESEARCHERS OF OTTOMAN PERIOD IN MACEDONIA

105 Марија Гркова-Беадер
ПРАВОПИСНИТЕ ОТСТАПКИ КАЈ СТУДЕНТИТЕ ОД ПРВА ГОДИНА НА
УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО ШТИП
Marija Grkova-Beader
ORTOGRAPHIC ERRORS MADE BY THE FIRST YEAR STUDENTS AT THE
UNIVERSITY IN SH TIP

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

119 Намита Субиото
ТВОРЕШТВОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА СЛОВЕНЕЧКИ
Namita Subiotto
TRANSLATIONS OF THE WORKS OF BLAZHE KONESKI INTO SLOVENIAN

131 Luisa Emanuele
«AMO LE CONTAMINAZIONI. SENZA MESCOLANZE NON ESISTEREBBE
ALCUNA FORMA DI VITA». LAILA WADIA E LA LINGUA METICCIA
Luisa Emanuele
«I LOVE CONTAMINATION. WITHOUT MIXTURES NEITHER THERE WOULD
BE ANY FORM OF LIFE». LAILA WADIA AND THE INTERBREED LANGUAGE

143 Giacomo Di Muccio
MASCILITÀ FRAMMENTATE. IL CASO DI TI HO SPOSATO PER ALLEGRIA DI
NATALIA GINZBURG
Giacomo Di Muccio
SHATTERED MASCULINITY. THE CASE OF NATALIA GINZBURG'S TI HO
SPOSATO PER ALLEGRIA

153 Марија Ѓорѓиева-Димова
„КНИГАТА-КАКО-СВЕТ“: РОМАНЕСКНИТЕ ОНТОСТРАТЕГИИ НА МИТКО
МАЏУНКОВ
Marija Gjorgjieva Dimova
“THE BOOK AS A WORLD”: MITKO MADZUNKOV'S LITERARY
ONTOSTRATEGIES

167 Славчо Ковилоски
НЕПОЗНАТА ПЕСНА И ЕСЕИ ВО РАКОПИС НА АНАСТАСИЈА МИЛОШОВА
ОД 1895 И 1896 ГОДИНА
Slavcho Koviloski
UNKNOWN POEM AND ESSAYS IN MANUSCRIPT BY ANASTASIJA MILOSHOVA
FROM 1895 AND 1896

- 175 Filiz Mehmetoğlu**
MAKEDON ATASÖZLERİ VE BİLMECELERİNDE İSTANBUL ALGISI
Filiz Mehmetoğlu
THE PERCEPTION OF ISTANBUL IN MACEDONIAN PROVERBS AND RIDDLES

КУЛТУРА / CULTURE

- 187 Luciana Guido Shrempf**
UN BREVE VIAGGIO. ALLA SCOPERTA DEI FILM DANTESCHI: DAI PRIMORDI DELLA SETTIMA ARTE AD OGGI
Luciana Guido Shrempf
A SHORT JOURNEY ON DISCOVERING DANTE IN MOVIES: FROM THE BEGINNING OF THE SEVENTH ART TO TODAY

- 203 Sunčana Tuksar, Saša Vojković**
MUSIC, FASHION AND THEATRE AS TRANSMEDIA DRAMATURGY IN WOODY ALLEN'S FILM BLUE JASMINE

- 215 Petar Namicev, Ekaterina Namiceva Todorovska**
SIGNIFICANCE OF THE BAZAAR FOR PRESERVATION OF THE TRADITIONAL URBAN FORM IN MACEDONIA – STUDY CASE OF SKOPJE'S OLD BAZAAR

- 229 Maja Манчевска**
РОДОВАТА ДИМЕНЗИЈА НА ПОЛИТИЧКИОТ АНГАЖМАН ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО
Maja Mancevska
THE GENDER DIMENSION OF THE POLITICAL ENGAGEMENT IN MACEDONIAN SOCIETY

- 243 Alirami İbraimi**
KÜLTÜR MERKEZİ KONUMUNDAKİ MANASTIR ŞEHİRİ VE ÖZELLİKLERİ
Alirami İbraimi
THE CITY OF MANASTIR AS A CULTURAL CENTER AND ITS FEATURES

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 255 Luandra Murati, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska**
ANWENDUNG UND FUNKTION VON SPIELEN IM DaF-UNTERRICHT AN KOSOVARISCHEN GRUNDSCHULEN
Luandra Murati, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska
APPLICATION AND FUNCTION OF GAMES IN GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE AT ELEMENTARY SCHOOLS IN KOSOVO

269 Andreja Retelj
EINSTELLUNGEN VON SLOWENISCHEN DAF-LEHRENDEN ZUR
MEHRSPRACHIGKEIT

Andreja Retelj

BELIEFS OF SLOVENIAN TEACHERS OF GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE
ABOUT MULTILINGUALISM

283 Adrijana Hadji-Nikolova, Nina Daskalovska, Natka Jankova-Alagjovska
DISTANCE LEARNING – DEVELOPMENT, TYPES AND TOOLS

297 Şükriye Duygu Çağma
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK İNTERNET
SİTESİ KAYNAKLARI

Şükriye Duygu Çağma

WEBSITE RESOURCES TO BE USED IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

305 Лилјана Макаријоска
СТУДИИ ЗА ВТОРИОТ БЕРАМСКИ БРЕВИЈАР – ЗНАЧАЕН ПРИЛОГ ЗА
ПРОУЧУВАЊЕТО НА ХРВАТСКОГЛАГОЛСКАТА ПИСМЕНОСТ

Liljana Makarijoska

STUDIES ON THE SECOND BERAM BREVIARY – A SIGNIFICANT
CONTRIBUTION TO THE STUDY OF CROATIAN GLAGOLITIC LITERACY

313 Ранко Младеноски
ПРИВАТНИ ЗАПИСИ НА ЖИВКО ЧИНГО

Ranko Mladenoski

PRIVATE RECORDS OF ZHIVKO CHINGO

ДОДАТОК / APPENDIX

323 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

325 CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

MAKEDON ATASÖZLERİ VE BİLMECELERİNDE İSTANBUL ALGISI

Filiz Mehmetoğlu

İstanbul Kùltür Üniversitesi, Türkiye
mehmetoglufiliz@gmail.com

Öz: İstanbul şehrinin, Makedon dilindeki atasözleri ve bilmecelerdeki mevcudiyeti ve konumlandırıldığı yer problemiği çerçevesinde söz konusu kùltür ürünleri taranarak, İstanbul şehri ile ilgili olanlar ayıklanmış ve Türk diline çevrilmiştir. Bunun yanında atasözlerinin bazılarında İstanbul şehri geçerse bile onların hikâyelerinde kentin adı geçmektedir. Başka bir deyişle, söz konusu atasözlerinin, anlatılan doğuş öykülerinde ismi geçen metinler de çevrilerek bu çalışmaya ilave edilmiştir.

Bu çalışma ile amaçlanan, atasözleri ve bilmeceler aracılığı ile Makedon halkının bilinçaltındaki İstanbul şehri hakkındaki algısını ortaya koymaktır.¹

Anahtar Kelimeler: *İstanbul, Makedon Atasözleri, Makedon Bilmeceleri, Makedon Halkbilimi.*

A. Giriş

Bu çalışmada ağırlıklı olarak Makedon folkloru ve edebiyatının en önemli isimlerinden sayılan Marko Tsepenkov'un *Poslovitsi Pogovorki: Gatanki, Kletvi i Blagoslovi* adlı derleme kitabından faydalanılmıştır. Söz konusu kaynaktaki atasözleri derlendikleri gibi açıklama ve öyküleri olanlar da birlikte çalışmaya aktarılmıştır.

Yöntem olarak ise genelde Metin Merkezli Kuramsal Yaklaşımlar kullanılmıştır. Matti Kuusi'nin 'Uluslararası Atasözleri Tip Sistemi' ise sınıflandırma açısından kullanılmıştır. Türkiye Türkçesi sahasındaki literatürde bu yöntemi kullanan ilk ve şimdilik rastlanılan tek çalışma, Ahmet Bican Ercilasun'un *Divânu Lugâti't – Türk'teki Şiirler ve Atasözleri* isimli kitabıdır. Makale olarak ise ilk defa bu çalışmada uluslararası atasözleri tip sistemi kullanılmıştır.

Taranan atasözleri ve bilmeceler Türk diline çevrilerek, Makedon halkının algısında, İstanbul'un yeri analiz edilmeye çalışılmıştır. Konu analizi ise istatistiki veri (yüzdeler oran) ile desteklenmiştir.

Altı bölümden oluşan bu makalede İstanbul kentinin, Makedon atasözleri ve bilmecelerinde yerini anlayabilmek için söz konusu kùltür ürünleri taranmış, İstanbul şehri ile ilgili olanlar tespit edilerek Türkçeye çevirisi yapılmıştır. Giriş

¹ Bu makale İstanbul Kùltür Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Programında yapılan "Türk ve Makedon Atasözlerinin Karşılaştırmalı Analizi" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

bölümünde, konunun çalışıldığı yöntem ile ağırlıklı olarak hangi metinden çalışıldığı ve makalenin bölümlerinin açıklaması yapılmıştır. İkinci bölümde ise atasözü ve bilmecenin kısaca tanımları verilmiştir. Üçüncü bölümde İstanbul özel adının geçtiği Makedon atasözleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde, atasözlerinin hikâyelerinde geçen İstanbul özel adı ele alınmaktadır. Burada atasözlerinde İstanbul adı zikredilmemekle birlikte hikâyelerinde kentin adı geçmektedir. Yani İstanbul zikredilmeden, zamanında İstanbul’da vuku bulan hadiselerin sonucunda oluşmuş atasözleri verilmiştir. Beşinci bölümde İstanbul kentinin geçtiği, derlenmiş olan Makedon bilmeceleri taranarak Türkçeye çevrilmiştir. Altıncı bölümde ise Makedon halkının algısındaki İstanbul analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, tematik analiz ve istatistiki veri (yüzdeler oran) ile desteklenmiştir.

Atasözleri ve bilmeceler, “bir milletin atalarının uzun bir süreçteki deneyimlerinin sonucu oluşturdukları temel yargılarını, genel-geçer kural olarak ilkeleştiren, toplum tarafından da benimsenerek gelenekselleştirilen kalıp sözlerdir” (Oğuz, 2014: 208). Bu bağlamda yaklaşık 550 yıl boyunca Osmanlı’nın tebaası olmuş. Makedon halkının İstanbul kenti ile ilgili algısı, halkın ürettiği adı geçen anonim ürünlerde aranmıştır.

B. Atasözleri ve Bilmeceler Üzerine

Atasözleri ve bilmeceler üzerine, bilimsel kaynaklarda, şu şekilde tanım ve nitelendirmelerle karşılaşılmıştır: “Anonim halk edebiyatı türlerinden biri olarak her dil ve kültür dairesinde bir sözlü kültür ürünü olarak karşımıza çıkan atasözleri” (Oğuz, 2014: 207) “yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar ulaşmışlardır. Atasözleri, atalarımızın söylediği, geçmişten bugüne gelen, geniş tecrübe ve gözlemlerin ürünü olan, kısa ve özlü sözlerdir” (Aksoy, 1984: 19). Fıkra benzer olmakla birlikte konuşma sırasında yeri gelmeden söylenmez. Atasözlerinin “düz konuşmadaki bazı söz kalıplarından farkları, onların birtakım ayırıcı nitelikte biçim ve içerik özelliklerindedir: kısalık, kesinlik, anlatımdaki aydınlık ve kuruluk gibi.

Atasözleri halk edebiyatının öteki türlerinde (örneğin şiir, masal, tekerleme ve bilmecede) rastladığımız renklilik, çok anlamlılık, kaypaklık, kelime cambazlıkları vb. anlatım ve üslup oyunlarından kaçınır” (Boratav, 2019: 138).

Makalede incelenen diğer bir konu olan bilmecelere gelince; “bilmecelerin kökleri mitolojik düşünceye kadar götürülmektedir. İlkel dönemlerde toplumlar, korku ve korkuyla karışık saygı duydukları varlıkların adlarını doğrudan zikretmekten kaçınmışlar, bunun yerine en belirgin özelliklerini kullanarak onlardan bahsetmişlerdir. Örnek vermek gerekirse ormanda avlanan avcı, kendisi için tehlike arz edebilecek canlıların adlarını doğrudan zikretmekten kaçınmış, zikrettiği takdirde bu canlıların birden bire ortaya çıkarak kendisine zarar vereceğine inanmıştır. Bu tabu ve canlılara yönelik betimlemeler, bilmecelerin ortaya çıkması açısından önemlidir. Ayrıca, bazı mitolojik metinlerde bilmecelerin sınama unsuru olarak kullanıldığı da görülmektedir. Kahraman, kendisine sorulan bilmeceyi çözdüğü takdirde ülkenin başına getirilecek ya da ölümden kurtulabilecektir.

Bunların yanı sıra, özellikle kadınların bir *tabu* ve *saygı* gereği kendilerinden büyüklerinin adlarını zikretme yasağının da bilmecelerin oluşumunda bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Elbette, pek çok bilmecenin bireylerin birbirlerini sına ve uzun kış gecelerinde eğlenebilme arzularının sonucunda ortaya çıktığı gerçeğini de göz ardı etmemeliyiz. Ayrıca, âşıkların birbirlerinin bilgilerini sınamak amacıyla meydana getirdikleri *muamma* ya da *askıların* da bilmece hazinesini zenginleştirdiği bir gerçektir” (Oğuz, 2014: 255, 256).

“Başka halk edebiyatı ürünleri gibi bilmeceler de bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, çağdan çağa yayılıp dağılırlar. Bu bakımdan milletlerin ya da daha küçük insan topluluklarının kültür alış-verişlerini incelemekte yararlı gereçlerdir” (Boratav, 2019: 125).

Atasözü ve Bilmece İlişkisi:

“Günlük yaşamda insanı ilgilendiren her şeyi konu edinerek, çeşitli ipuçları üzerine kurulu, soru cevaptan oluşan kalıplaşmış ifadelerin bir türü de bilmecelerdir. Atasözü ile bilmece arasındaki tespit ettiğimiz ortaklıklar ve farklılıklar aşağıdadır.

Atasözü ile bilmece arasındaki en önemli ortaklıklar:

1. Hem atasözü, hem bilmece anonim olmakla birlikte, muamma veya lûgazların yazarları veya söyleyenleri bellidir.
2. Hem atasözü, hem bilmecenin nesir şeklinde söylenenleri olduğu gibi nazım şeklinde söylenenleri de vardır.
3. Her iki tür de, insanı ilgilendiren, hayatın bütün alanlarını konu edinirler” (Gönen, 2006: 99).

Atasözü ile bilmece arasındaki en önemli farklar:

1. “Atasözleri durup dururken söylenen sözler olmayıp yeri gelince söylenir. Bilmeceler için bunu söyleyemeyiz. Zira bilmeceler etrafında, bilmece sorma geleneği oluşmuştur. Geleneğin ön gördüğü zamanlarda (ev oturmalarında, kış gecelerinde, vb.) bilmece sorulur.
2. Bilmeceler, karşıdaki kişinin bilgisini ve düşünme hızını, vb. özellikleri ölçerler. Oysa atasözlerinin hitap ettiği kitleye ders ve öğüt verme en önde gelen özelliğidir” (Gönen, 2006: 99).

Atasözleri ve bilmeceler, anlaşılacağı üzere “bir milletin atalarının uzun bir süreçteki deneyimlerinin sonucu oluşturdukları temel yargılarını genel-geçer kural olarak ilkeleştiren, toplum tarafından da benimsenerek gelenekselleştirilen kalıp sözlerdir” (Oğuz, 2014: 208). Bu bağlamda yaklaşık 550 yıl boyunca Osmanlı’nın tebaası olmuş olan Makedon halkının İstanbul kenti ile ilgili algısı, halkın ürettiği adı geçen anonim ürünlerde aranmaya çalışılacaktır.

C. Makedon Atasözlerinde İstanbul

Bu bölümde öncelikle orijinali verilen atasözleri ve hikâyelerinin ardından, tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisi sunulmuştur.

Atasözlerinin yanında parantez içerisinde kısa açıklamalar görülecektir. Bunlar derlemecinin, derleme sırasında aldığı kısa açıklayıcı notlardır.

C. 1. Alfabetik Sıraya Göre Dizilenler:²

(1). Дома седам, ама Стамбол шетам. (Итар сум).

Evde oturuyorum ama İstanbul'u geziyorum. (Kurnazım). [H1a]

(2). Којшто бара жена без кусур, не ќе може да ја најде ни во Стамбол.

Kim kusursuz hanım ararsa, İstanbul'da bile bulamaz. [G5e, E1j]

(3). На Стамбол ошол, и без пари си дошол.

İstanbul'a gitmiş ve parasız dönmüş (Цепенков, 1972: 34, 53, 70). [M3d]

C. 2. Tematik Ayrıma Göre Dizilenler

Övme ve övünme konu başlığı altında:

(4). Стамбол да изгори, Букуреш го праи; Букуреш да изгорит, Стамбол не може да го праи.

İstanbul yansa, Bükreş onu inşa eder; Bükreş yansa, İstanbul onu inşa edemez. [F2c]

Tembellik konu başlığı altında:

(5). Дембел стамболџиски легнал на плеќи како деребеј.

Tembel İstanbullu, derebeyi gibi sırt üstü yatmış (Цепенков, 1972: 150, 173). [M7d, M7h]

Sağlık konu başlığı altındaki atasözleri:

(6). Ако сакаш и од Станбол еќим донеси, ако му се скусиле дните, нема што да му чини.

İstersen İstanbul'dan hekim (doktor) getir, günleri azalmışsa, hiçbir işe yaramaz. [B2a, G7c]

Çirkinlik, iğrençlik konu başlığı altında ele alınanlar:

(7). Бре и Стамбол да го судиш, па нема што да му сториш.

İstanbul'u mahkeme etsen bile, yine de ona hiçbirşey yapamazsın. [C1a]

Kahramanlık konu başlığı altındaki atasözleri:

(8). За неговото јунаство се прикажува дури во Стамбол.

Onun kahramanlığı İstanbul'da bile anlatılıyor. [M4b, H2d]

(9). И во Стамбол го прикажува него за многу јунак оти беше.

İstanbul'da bile onun çok kahraman olduğu konuşuluyor. [M4b, H2d]

Aptallık konu başlığı altındaki atasözleri:

(10). Земи му умо, да појди во Стамбол, та да прокопсаш.

(Не му се бендисува поучението).

Aklına gir de İstanbul'a gitsin, görsün başarısızlığı. [H4d, M3c]

(Öğretiyi beğenmiyor).

(11). Со прашување и во Стамбол се стигнува (Најдески, 2010: 123).

Sora sora İstanbul'a kadar varılır. [M9d, J11]

² Orijinal kaynaktaki başlığı bu şekilde verilmiş. Kitabın bir bölümünde atasözleri alfabetik olarak dizilirken ikinci bölümde konu başlıklarına göre ayrılarak verilmiş. Malzemenin az çıkması sebebi ile orijinaline sadık kalınması tercih edilmiştir.

D. Makedon Atasözlerinin Hikâyelerindeki İstanbul

D. 1. Alfabetik Sıraya Göre Dizilenler:

(1). Ни се водит, ни се терат.

Ne yürütülür (götürülür) ne de zorlanır. [M3e]

Некојси прос чоек отишол во Стамбол и кога дошол, беа го прашале дали го знае лебот по турски како го викаат; тој беше му рекол:

- Топлио леб го викаат с’џак екмек.
- А ами студенио – му рекле – како го викаат?
- Е арно, тоа не знаиш како го викаат – му рекле – ами лајно како го викаат, знаиш, али не знаиш?
- Е Богами – рекол – колку за лајно го знам и туку ми се валка во устата, ама не можам да го погодам, ем, еве туку ми се валка низ јазико.

Hikâyesinin Türkçe çevirisi: Cahil bir adam İstanbul’a gitmiş ve döndüğü zaman, kendisine Türkçede ekmeğe ne dendiğini sormuşlar. O da şöyle demiş:

- Sıcak ekmeğe -Türkçesi- diyorlar.
- Ya soğuk ekmeğe ne diyorlar? Diye sormuşlar.
- Hiçbir zaman soğuk ekmek almadım ki bileyim ne dediklerini.
- Onu bilmiyorsun, iyi ama gübreye (hayvan dışkısı) ne diyorlar, biliyor musun, bilmiyor musun? Diye sormuşlar.
- Eh, Allah için, gübreyi ne kadar biliyorsam, o kadar dilimin ucunda dönüyor ama çıkartamıyorum, hem, işte, sadece dilimin ucunda dönüyor.

(2). Парите го праат чоека јунак, тавминџија и знаен.

Para insanı kahraman, bilgili ve tahmin üzere karar veren yapar. [K2a]

Во старо време имало еден касап во Стамбол, што продаал месо без кантар; кој колку да сака, толку му сечел и не го тргал. Секој шо го претргал, и секому токму му излегуало. Се прочу касапот со тоа нешто дури до царо. Коа разбрал тоа нешто царо, се зачудил и сторил ниет да појди кај касапо, да види сам со очите свој. Пошол кај касапо и му посакал да му даит ока и стодрам месо. Му пресекол касапо и, без да го трга, му го дал.

Hikâyesinin Türkçe çevirisi:

“Eski zamanlarda İstanbul’da, kantarda tartmadan et satan bir kasap varmış. Kim ne kadar miktarda et isterse o ölçüsüz kesip verirmiş ve bunu da önemsemezmiş. Kim ne kadar isterse istesin herkese aynı miktarı verirmiş.

Bu durum taa padişaha kadar duyulmuş. Padişah duyduğu zaman şaşırmiş ve kasaba gidip kendi gözleri ile görmeye niyet etmiş. Kasaba gitmiş ve ondan okka ve 100 gr et istemiş. Kasap ise istifini bozmadan, her zamanki gibi eti kesip, vermiş.”

D. 2. Aptallık Konu Başlığı Altındaki Atasözlerinin Hikâyelerindeki İstanbul:

(3). Магаре појде, и магаре си дојде. (Нема ум да сврши работа).
Eşek gitti ve eşek döndü. (İş bitirecek, iş halledecek aklı yok). [M3d, H1d]

Во старо време пуштиле нашите чорбации еден чоек на Стамбол да даит еден арзоал на баба-алието за една мака што имале од Турците рисјаните во Прилеп.

Отишол чоек во Стамбол и не се сторило к'смет да го даи арзоало на баба-алието, чунки бил шутикав во умо. Откоа и дојал парите што имал, си дошол Прилеп и му кажал на чорбациите оти не го дал арзоало, по не знам какви себапи.

Откоа го слушале чорбациите чоек, го познале оти бил шути и му рекле:

- А, бре чоек, оти да не го даиш арзоало на баба-алието. Не пресапи оти толкуа пари кај се арцат за твоето одење во Стамбол?
- Е, вистина не го дадов арзоало со ова одење што појдов, чорбации, ама ајде пуштете ме текрар да одам, белки че најдам време да го даам.
- Еда арно да те пратиме, бре чочече, ама па магаре че појди и магаре че дојдиш, како што појде и си дојде првио пат.
Така му рекле чорбациите и другото пратиле.

Оттогај останал тој збор во Прилеп: Магаре појде, магаре си дојде. (Цепенков, 1972: 75, 123, 124, 233).

Hikâyesinin Türkçe çevirisi: Eski zamanlarda, bizim kasabanın ileri gelenleri (esnafı), bir adamı İstanbul'a *Baba Ali*'ye (yani Babıali) bir arzuhâl sunması için göndermişler. Pirlepe (Prilep)'deki hıristiyanların Türkler'den bir derdi varmış.

Adam İstanbul'a gitmiş, fakat arzuhâli *Baba Ali*'ye vermek kısmet olmamış. Çünkü akıl fukarasıymış. Elindeki paraları da bitirince Pirlepe'ye geri dönmüş ve onu gönderenlere çeşit türlü sebepler sayarak arzuhâli veremediğini söylemiş. Onlar da onu dinleyince aklının noksan olduğunu fark edip şöyle demişler:

- Aman bre Allah'ın kulu, neden arzuhâli vermedin *Baba Ali*'ye. Hiç hesap etmedin mi şu kadar para harcandı senin İstanbul'a gidişine?
- E sahiden de bu gidişimde veremedim arzuhâli, ama haydi beni bir daha yollayın, belki bu sefer bir vakit bulur veririm.
- Seni gönderelim iyi güzel ama bre âdemoğlu yine *eşek gidecek ve eşek olarak döneceksin* ilk seferde gidip geldiğin gibi.

Böyle söylemiş kasabanın ileri gelenleri ve başka birini göndermişler.

O zamandan beri, Pirlepe'de, bu söz kalmış: 'Eşek gitti, eşek döndü'.

E. Makedon Bilmecelerinde İstanbul Kenti

Makedon halk bilimi bağlamında derlenmiş olan bilmecelerin taranması sonucunda, İstanbul ile ilgili sadece bir bilmeceye rastlanmıştır:

Гатанка: Таткото уште не роден син му ошол у Стамбол. (Чад) (Браќа Миладиновци, 2009: 583).

Bilmese: Babası henüz doğmadan oğlu İstanbul'a gitmiş.

Bilmecenin cevabı: (Duman).

F. 1. Analiz

Marko Tsepkenov tarafından derlenmiş toplam 5028 Makedon atasözü içinde İstanbul kentinin adının doğrudan doğruya geçtiği, 10; Trayko Naydeski'nin kaynağında 1; (ikisi varyant olmak üzere); hikâyesinde adının geçtiği 3 atasözü olmak üzere toplam 14 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu, oran olarak %0,27'e karşılık gelmektedir. Sözü edilen sayılar ve yüzdelik oranları, altta, tablo şeklinde verilmiştir.

Makedon Atasözleri	5028	Yüzde Oran
Atasözlerinde İstanbul	11	% 0,19
Atasözü Hikâyelerinde İstanbul	3	% 0,05
Toplam:	14	% 0,27

Bunların yanı sıra, derlenmiş Makedon bilmecelerinde İstanbul şehrinin isminin geçtiği sadece bir bilmeceye rastlanmıştır. Bulunan malzemenin azlığından dolayı bu çalışmaya bölüm olarak ilâve edilmiştir. Her iki ürün de halk edebiyatı başlığı altında bulunduğundan dolayı eklenmesi uygun düşmektedir. Tek bir sonuca ulaşıldığından yüzdelik oran almak anlamsızdır.

Çalışmada verilen atasözü ve bilmecelerden hareketle, İstanbul'un Makedon kültür bilincindeki yeri, sırası ile uzaklık (Makedonya'dan İstanbul'a olan mesafe uzaklığı) ve büyüklük (şehrin büyüklüğü) biçiminde algılanmakta olup bu durum 8. ve 9. maddelerde görülmektedir. İstanbul, çok uzak ve çok büyük bir şehir anlamına gelmektedir. Sözü edilen bu iki madde de aynı atasözünün varyantı olduğu için nicel hesaplamada tek atasözü olarak hesaplanmıştır.

İncelenen atasözlerinde İstanbul'la ilgili olarak her şeyin olduğu yer (ki yine büyüklük temasını da içerir) anlamına 2, 6 ve 7. maddelerde verilen atasözlerinde rastlanmaktadır. İstanbul şehri daha eski dönemlerde ise "yok yok şehri" olarak belleklerde yerini almıştır, 6 numaralı atasözü buna örnek gösterilebilir.

İstanbul, 3 numaralı atasözünde, Balkan halkı için tarihte kazanç kapısı, günümüzde ise harcama kapısı olarak görülmektedir. 4 numaralı atasözünde İstanbul, bazı övünmelerin anlamsızlığını belirtmek için söylenmiştir. İstanbul şehrinin güzelliğinin karşısına başka bir şehir konularak, esasında bazı insanların ne kadar anlamsızca övündüklerine dair gönderme yapıldığı anlaşılmaktadır. 5 numaralı atasözünde ise eski zamanlarda İstanbullular'ın tembel olduğu konusunda yaygın bir kanı olduğu açıkça görülmektedir. Makedon folklor bilimcisi Tsepkenov

tarafından aptallık konu başlığı altında tasnif edilen, 10 numaralı atasözüne İstanbul kenti açısından bakıldığında, İstanbul'a atfedilenin zorluk olduğu fark edilecektir. Burada İstanbul, başarılı olunması zor bir yer anlamında anılmıştır. 3 numaralı atasözünün hikâyesinde ise her ne kadar iş bitiremeyen akılsızdan söz edilse de arka planda Osmanlı devlet yapılanması hakkında ipucu verilmektedir. Burada etnisitenin, devlete başvurma hakkı olduğu ve bunun da belirli usulleri olduğu görülebilmektedir.

Taramalar sırasında Makedon bilmecelelerinde İstanbul şehri ile ilgili sadece bir bilmeceye rastlanmıştır. Bu bilmececinin konusunu, atasözlerinde de görüldüğu gibi, uzaklık oluşturmaktadır. Uzaklık algısı en fazla sözü edilen durum olduğundan, konu ile ilgili olarak geçmişle bugünü kıyaslamakta yarar vardır. Günümüzde uçak yolculuğunun yaklaşık olarak 1 saat 15-20 dk. civarında sürdüğu düşünülürse, atasözlerinin oluşum süreci haricinde, en az 200 yıldır kullanımda olduğu sonucuna varabiliriz. şÖyle ki;

“İngiliz mühendisi Stephenson'un girişimiyle ilk tren 1830 yılında Liverpool-Manchester arasında işlemeye başladı ve bundan kısa bir süre sonra demiryolu Osmanlı Devleti'nin gündemine de girdi. Baron Hirsch'in inşa etmekte olduğu 149 kilometrelik Edirne-Dedeağaç, 102 kilometrelik Banyaluka-Avusturya sınır hatları ve Selânik-Üsküp hattının 100 kilometrelik bölümü 1872 Haziranında hizmete açıldı. Devlet ise Sarımbey-Sofya-Mitroviçe, Yanbolu-şumnu ile Yenipazar'dan Saraybosna ve Banyaluka'ya uzanacak hatları yapacaktı. Bu arada 24 Eylül 1872 tarihinde Demiryolları İdaresi kuruldu. 1875 yılının ilk yarısında Üsküp-Mitroviçe ve Tırnova-Yanbolu hatları tamamlandı” (Engin, 2008: 235, 236).

Balkanlar'a tren alt yapısının döşeme çalışmalarına trenin ortaya çıkışından bir yıl sonra Osmanlı başlatmış olup bu da 19. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmektedir. Ayrıca söz konusu tarihte de Selanik'in Makedonya'nın toprağı olduğunu önemle belirtmek gerekiyor. Bu örneklemeden hareketle, Tarih biliminin ışığında, atasözlerinin dönemlerine dair aşağı yukarı bir fikir edinilebilir olduğu açıkça görülmektedir.

F. 2. Sonuç

Çalışmanın sonucunda görülmüştür ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'ı fethi ile Türk dili, Balkanlar'ın ortasındaki Makedon dili ve kültürüne sirayet etmiştir. Halkbilim ürünleri arasında yer alan atasözleri ve bilmecelelerde İstanbul şehrinin etkisi, algısı ve konumlandırıldığı yer açıkça görülebilmektedir.

Bu atasözlerine göre, İstanbul'un en belirgin özellikleri olarak, uzak oluşu, her şeyin bulunması, kazanç kapısı olması ve yaşaması zor bir kent olması sıralanabilir. Ayrıca İstanbullular'ın tembel olduğu ve İstanbul örnek verilerek bazı övünmelerin yersizliği de bu çalışma ile ortaya konmuştur. Bu da İstanbul'un daha eski zamanlarda da ünük bir kent olduğunu göstermektedir.

Genel anlamda İstanbul kentinin diğer kültürlerde algılanışı; bu çalışmanın özelinde ise Makedon halkına göre algılanışı, 'İstanbul' problematiği çalışanlar için katkı sağlaması ümit edilir.

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar:

1. Aksoy, Ömer Asım. (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara: TDK.
2. Boratav, Pertev Naili. (2019). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1988, s. 118. Ankara: Bilgesu Yayınevi.
3. Браќа Миладиновци, Димитрија и Константин. (2009). *Зборник на народни песни*. Скопје: Култура.
4. Engin, Vahdettin. (2008). *Rumeli Demiryolu Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi: Diyanet Vakfı*. c. 35., s. 235-237.
5. Gönen, Sinan. (2006). *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri Üzerine bir Araştırma*, yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi.
6. Најдески, Трајко А. (2010). *Македонски народни преданија*, Скопје: Темпора Веритас.
7. Oğuz, M. Ö. Ed. (2014). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
8. Цепенков, Марко К. (1972). *Пословици поговорки: гатанки, клетви и благослови*. Скопје: Македонска книга.

Sözlükler:

1. *Македонско-турски и турско-македонски џебен речник = Makedonca-Türkçe ve Türkçe-Makedonca Cep Sözlüğü*. (t.y.). (yay. haz. Mücahit Korça). İstanbul: Fono.
2. *Македонско-турски речник = Makedonca-Türkçe Sözlük*. (1967). (yay. haz. Mile Körveziroski, Kevser Seyfullah). Скопје: Просветно Дело.
3. *Правопис на македонскиот литературен јазик* (2007). (редактор: Тодор Димитровски). Скопје: Просветно Дело.
4. *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања*. 3 тома, (1994). (редактор: Блаже Конески), Скопје: Детска Радост.

Elektronik Kaynaklar:

1. www.tdk.gov.tr (Asıl referans kaynağıdır; erişim: tüm çalışma boyunca).
2. <https://sozluk.gov.tr> (TDK. tanımlar için erişim tarihi: 20 Şubat 2022).
3. <https://www.makedonski.info> македонски дигитален речник (Makedonca dijital sözlüğü. erişim tarihi: tüm çalışma boyunca).

Filiz Mehmetoğlu
İstanbul University, Turkey

The perception of Istanbul in Macedonian proverbs and riddles

Abstract: Macedonian proverbs and riddles which contain the city of Istanbul are excerpted from folk tales as cultural works and translated into Turkish. In addition, although in some of these proverbs the city of Istanbul is not mentioned at all, the name of the city of Istanbul is still present in the stories from which the proverbs are derived. The folk tales in which these proverbs were found, which are the subject of our research, have been translated into Turkish and are included in this paper.

The purpose of this study is to understand the perception of the Macedonian people about the city of Istanbul through the mediation of Macedonian folk proverbs and riddles.

Keywords: *Istanbul; Macedonian proverbs; Macedonian riddles; Macedonian folklore.*

ГОД. VII
БР. 13

ПАЛИМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VII
NO 13